

Popularizace astronomie

obecné základy rétoriky

mluvený jazykový projev

- nezastupitelné místo ve společenské komunikaci
- hlavní prostředek realizace jednotlivce ve společnosti (je asi 40x častější než komunikace psaná)
- prvotnost mluveného jazyka
- s rozvojem technické civilizace jeho význam roste
- prostředek estetického působení

mluvený jazykový projev

- kultivovanost
- vyjadřovací pohotovost
- jazyková správnost
- odpovědný přístup k obsahu, formě i adresátům mluveného jazykového projevu

musí být obsahově správný a jazykově dokonalý

rétorika

- nauka o řečnickém umění
- řečnická praxe
- záporné hodnocení jazykového projevu
- nauka o přesvědčování
- teorie a praxe jazykové komunikace

rétorika

- humanitní obor související s
 - filozofií
 - logikou
 - psychologií
 - lingvistikou
 - sociologií
 - pedagogikou
 - estetikou
 - etikou

obsahová správnost

- jednoduchá poučka

„Mluv jen pokud máš co sdělit!“

- logická formulace myšlenek

- jednoznačné formulace

- prostředky:

- argument
- generalizace
- analogie

- nejčastější chyby:

- nevhodná argumentace

- zaměňování teze – argumentace typu: „ale soused jel také rychle a nedostal pokutu ...“

- základní chyba – vychází se z nesprávného tvrzení

- bludný kruh – „je neurotik, protože je nervózní ...“

- chyba následku – z oznámení „je-li nemocen, nedostaví se“ nelze vyvodit „není přítomen, tedy je nemocen“

slohová stránka

- správné pochopení obsahu sdělení vyžaduje vhodný způsob podání
- každou skutečnost lze vyjádřit mnoha způsoby (synonymie)
- snaha volit takový způsob podání, aby všichni posluchači správně rozuměli
- při větším počtu posluchačů je to obtížné, nutnost umět odhadnout úroveň publika (nejlépe je toto zjistit předem)

slohová stránka

- správné porozumění záleží i na míře explicitnosti vyjádření
- explicitnost x implicitnost – na tom závisí i míra kompaktnosti (koheze) textu
 - Problémy astrofyziky (kompaktní)
 - Problémy týkající se astrofyziky (explicitní, méně kompaktní)

musíme mluvit spisovně?

- co je spisovná čeština?
- podoba psaná a mluvená (hovorová čeština)
- spisovný mluvený projev = společenská úcta k posluchači
- místní nářečí, interdialekty, obecná čeština
- slangy, argoty

slohová stavba mluveného sdělení

- volíme podle cíle sdělení, prostředí, podmínek vzniku sdělení
- cíl sdělení
- forma projevu:
 - mluvená
 - psaná

slohová stavba sdělení

- mluvená forma
 - oslovení
 - střídání typů vět
 - dialogické otázky
 - řečnické otázky
 - změna mluvnické osoby
 - ovlivňující vyjádření –
hodnocení sdělovaných
skutečností
 - expresivní prostředky
- psané projevy
 - sdělení bez přímého kontaktu
 - grafická přehlednost
 - více času na jejich vznik

slohová stavba sdělení

- slohový postup
 - popisný
 - vyprávěcí
 - výkladový
 - úvahový
 - informační

vztahují se na psané i mluvené projevy

slohové útvary veřejné komunikace

- referát
- přednáška
 - popularizační
 - vědecká
- komentář
- vystoupení v diskuzi
- projev
- proslov
- řeč
- projev v rozhlasu/TV
- diskuze
- beseda
- debata
- interview

přednáška

- Úvod
 - stať
 - závěr
-
- někdo si píše text doslovně, většina jen osnovu, někdo zcela improvizuje

prostředky řečnického slohu

○ sugestivní

○ Opakování jazykového vyjádření

- Anafora – opakování shodného výrazu na začátku několika vět za sebou
- Diafora – zdůraznění rozdílů mezi dvěma nebo více věcmi
- Tautologie – opakování slova nebo jeho slovotvorné obměny
- Pleonasmus – spojení slov stejného nebo podobného významu, čímž se myšlenka nadbytečně opakuje
- Enumerace – výčet, seznam ...
- Rektifikace – sdělená informace se vzápětí popisuje přesněji ...

○ Perioda – složité souvětí – „budeme-li XX, budeme-li YY, budeme-li ZZ, tak potom se to nepodaří ...“

○ Citáty – nutno ověřovat

prostředky řečnického slohu

- **emfatické**
 - zvolání
 - řečnická otázka
- **názorné**
 - Přirovnání
 - Zaokrouhlování
 - Přísloví, bajka, anekdota, osobní zážitek
 - Parabola (podobenství)
 - Hyperbola (nadsázka)
 - Nepřímá pojmenování
- **dramatické**
 - gradace

nejčastější chyby

- Mluvní manýry
- Parazitní zvuky
- Vyšinuť z vazby - chyba, kdy věta začíná jedním gramatickým vztahem a pokračuje jiným
 - **Chybně:** Chlapci ráno, když přišli do školy, byla jim zima.
 - **Správně:** Když chlapci přišli ráno do školy, byla jim zima.
- **Atrakce** – dvě slova, která by měla mít různý tvar, se navzájem ovlivní, protože jsou si blízko nebo mají podobný význam. „**Spoustě lidem**“ místo správného „**spoustě lidí**“

nejčastější chyby

- **Zeugma** - jedno slovo (často sloveso) spojuje dva nebo více dalších členů věty, ačkoliv k nim gramaticky nebo významově patří odlišně
 - **Původní:** Měli bychom informovat a poradit ostatním.
 - **Správně:** Měli bychom informovat ostatní a poradit jim.
- **Kontaminace** - zkřížení dvou významově blízkých jazykových vazeb
 - Správně: *Přihlížím k jeho názoru.* nebo *Dívám se na televizi.*
 - Kontaminace: *Přihlížím na to.* (vliv vazby *dívat se na něco*)
- **Fráze, floskule, slovní smog**

spisovná výslovnost

- styl základní
- styl pečlivý
- styl běžný

- výslovnost viz *další literatura*
- výslovnost cizích slov

zvukové prostředky souvislé řeči

- členění řeči
 - rytmus
 - frázování
- slovní přízvuk
- modulace
- dynamika řeči
- větný přízvuk
- intonace
- modulace barvy hlasu
- tempo řeči je v průměru 95 – 105 slov za minutu

optické prostředky řeči

- mimika
- gestikulace

osobnost řečníka

- dominantní postavení
- odborné kvality
- působí na posluchače ještě dříve než začne mluvit (příchod, představování)
- sledovat zájmy posluchačů
- aktivizace posluchačů
- empatie
- přiměřený „oční kontakt“

osobnost řečníka

- pozor na „bublinu osobního prostoru“
- nerozlišovat „já“ a „vy“, vtáhnout posluchače do výkladu – „my“
- tréma
- ovládání svých nálad
- vyvarovat se nadměrného emočního vzrušení
- zvyšovat svou aktivní slovní zásobu (3 – 10.10³ slov)

potíže a jejich rozbor

- vinen je lektor
 - nepřipraven odborně
 - nepřipraven metodicky
 - podcenění posluchačů
 - neznalost ústní komunikace
 - nespolečenské chování
 - neobratnost při manipulaci s technikou
- špatné prostředí
 - velký sál, špatná akustika
 - nezdravé prostředí
 - nevhodné umístění řečníka
 - špatné, nepohodlné vybavení sálu
- vinen je posluchač
 - hlad nebo těsně po jídle
 - podcenění řečníka
 - neschopnost sledovat výklad pro jeho velkou náročnost

potíže a jejich rozbor

- výklad nabitý informacemi
- výklad chudý na informace
- afektovaný výklad
- výklad trvale znevažující hodnotu sdělovaných informací

Konec?

